

Кімге: Қазақстан Республикасы Экология және табиғи ресурстар министрлігі

Автордын аты-жөні, жетекші маман: Ж.А.Исембек

Күні: 14.10.2024ж.

АНАЛИТИҚАЛЫҚ ЖАЗБА

Тақырыбы: Ағаш отырғызу бойынша экологияны жақсарту

Кілт сөздер: Ағаш, экология, кәсіпорын, табиғи апат.

Кіріспе. Қазақстандағы экологиялық жағдай соңғы ондаған жылдарда айтарлықтай алаңдатушылық туғызып келеді. Елдің экологиялық мәселелері табиғи ресурстарды тиімсіз пайдаланумен, индустрияландырумен және климаттық өзгерістермен тығыз байланысты.

. Қазақстанда кәзіргі күнде табиғатты ластап зиянын тигізіп жатқан кәсіпорындар мен өндіріс орындары жеткілікті. Елімізде экологиялық орындар өкінішке орай жеткілікті болып тұр, оның ішінде айта кетсек еліміздің батысындағы мұнай-химиялық өндіріс орындары, орталықтағы Байқоңыр ғарыш айлағы, ХХ ғасырдың ең ірі экологиялық апаты - Арал теңізі, Семей ядролық полигоны.

Қазақстан экологиясы – бүгінгі таңда ерекше назар аударуды қажет ететін маңызды мәселелердің бірі. Кең байтақ аумағы мен табиғи ресурстары мол болғанымен, елімізде экологиялық мәселелердің жиынтығы өсіп келе жатыр. Бұл мәселелердің арасында ауа мен су сапасының нашарлауы, экожүйелердің бұзылуы, тыңайтқыштар мен пестицидтердің қолданылуы, қоқыс өңдеудің жеткіліксіздігі және климаттың өзгеруі секілді факторлар бар.

Экологиялық мәселелердің бәрін бірден шешу әрине оңай емес. Бірақта табиғаттың бір бөлігін аман алып қалып, экологияның адам өміріне деген зиянын азайту үшін не істеуіміз керек? Қазақ аталарымыз айтқандай «Бір тал кессең, он тал ек» дегендей ауаның тазалаушысы, оттегінің қайнар көзі ағаш отырғызуды қолға алуымыз керек деп ойлаймын.

Ағаштар — табиғаттың бір бөлігі ғана емес, олар экожүйелердің тұрақтылығы мен адам өмірінің сапасы үшін аса маңызды элементтер. Экология тұрғысынан ағаштар атмосфера, топырақ, су және биологиялық әртүрлілікті сақтау мен қорғауда үлкен рөл атқарады. Олардың тіршілігі мен дамуы табиғаттың тепе-теңдігін қолдап, экологиялық процестердің үздіксіз жүруін қамтамасыз етеді.[1]

Негізгі бөлім Ағаш отырғызудың экологияға тигізетін пайдасы өте көп. Оның негізгі аспектілерін төмендегідей тізіп көрсетуге болады:

Ауаны тазарту: Ағаштар көмірқышқыл газын (CO₂) жұтып, оттегіні (O₂) шығарады. Бұл процесс "фотосинтез" деп аталады. Ағаштар

көмірқышқыл газын сіңіріп, ауадағы зиянды газдардың деңгейін төмендетеді, осы арқылы климаттың өзгеруін баяулатады.

Климаттың реттелуі: Ағаштар ылғалдылықты ұстап, ауаның температурасының тұрақты болуына көмектеседі. Олар күндізгі ыстықты, түнде суықты реттеп, экожүйенің микроклиматының қалыпты болуына ықпал етеді.

Топырақ эрозиясын болдырмау: Ағаш тамырлары топырақты ұстап, эрозияның алдын алады. Бұл әсіресе өзендердің жағасында және таулы аймақтарда өте маңызды.

Жабайы табиғатқа қолдау: Ағаштар орман мен басқа да экожүйелердің тірегі болып табылады. Олар көптеген жануарлар мен өсімдіктердің тіршілік ету ортасы болып табылады. Ормандарды отырғызу биологиялық әртүрлілікті сақтауға көмектеседі.

Су айналымын реттеу: Ағаштар жауын-шашынды сіңіріп, топыраққа сіңіп, жер асты суларының деңгейін реттеуге ықпал етеді. Бұл өз кезегінде су ресурстарының тиімді пайдаланылуына көмектеседі.

Қалдықтарды және ауаны тазарту: Ағаштар ауыр металлдарды, зиянды химикаттарды, қатты бөлшектерді және басқа ластаушы заттарды өзіне сіңіреді, осылайша оларды ауадан тазартуға көмектеседі.

Көлеңке және энергияны үнемдеу: Ағаштар жазда көлеңке жасап, ғимараттардың жылу алуын азайтады. Бұл климаттық жылынуды төмендетуге, энергия шығындарын үнемдеуге көмектеседі.

Қалаларда өмір сапасын жақсарту: Қалаларда жасыл аймақтар мен ағаштар көше атмосферасын жақсартады, тыныс алуды жеңілдетеді және тұрғындардың психологиялық денсаулығына оң әсерін тигізеді.

Ағаш отырғызу — бұл тек табиғатты қорғау ғана емес, адам өмірін жақсартуға да бағытталған маңызды қадам.[2]

Қазақстанда 2030 жылға дейін 2 миллиард ағаш отырғызу жоспарланған, бұл табиғи ресурстарды сақтау, климаттың өзгеруіне қарсы күрес және экожүйені қалпына келтіру үшін маңызды қадам болып табылады.

Осы жоспарлардың барлығы Қазақстан Республикасының Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігі мен жергілікті әкімдіктер, экологиялық ұйымдар, сондай-ақ жеке сектормен бірлесіп жүзеге асырылады.

Кесте 1

жыл	Жоспарланған ағаш отырғызу көлемі	Негізгі бағыттар мен іс-шаралар
2020	10 млн. ағаш	- «Жасыл Қазақстан» ұлттық жобасының басталуы; - Ағаш отырғызу акциялары мен экологиялық науқандар
2021	10 млн. ағаш	- Мемлекеттік және жергілікті деңгейдегі ағаш отырғызу жобаларының іске қосылуы;

		- Алматы, Нұр-Сұлтан және Шымкент қалаларындағы көгалдандыру.
2022	12 млн. ағаш	- Орманды қалпына келтіру және орман алқаптарын ұлғайту мақсатында жұмыстар; - Мектептер мен университеттер арасындағы экологиялық акциялар
2023	12 млн. ағаш	- Қалаларда және ауылдарда ағаш отырғызу көлемін арттыру; - Ел бойынша «Бір миллион ағаш» жобасы.
2024	15 млн. ағаш	- Орман қорғау және қалпына келтіру жобаларын кеңейту; - Тұрақты экологиялық білім беру және халықты ағаш отырғызуға тарту.
2025	20 млн. ағаш	- Орманды аумақтарды кеңейту және орман шаруашылығын дамыту; - «Жасыл Қазақстан» жобасының аясында барлық өңірлерде ағаш отырғызу жұмыстарының жалғасуы.
2026	20 млн. ағаш	- Мегаполистерде жасыл желектерді көбейту; - Тұрақты экологиялық дамуды қолдайтын мемлекеттік және жеке жобаларды іске асыру.
2027	25 млн. ағаш	- Ағаш отырғызу жұмыстарын ауылдық жерлерде арттыру; - Қалалық көгалдандыру бойынша жаңа бастамаларды жүзеге асыру.
2028	30 млн. ағаш	Ормандарды қорғау және жаңарту бойынша экологиялық бастамаларды кеңейту; - Елдің орман қорын қалпына келтіру мақсатындағы ұзақ мерзімді шаралар.
2029	30 млн. ағаш	- Елдегі жасыл алаңдарды кеңейту және орманды аймақтарды жақсарту; - Кәсіпорындар мен азаматтық қоғамды кеңінен тарту.
2030	50 млн. ағаш	- «Жасыл Қазақстан» жобасын аяқтау; - 2 миллиард ағаш отырғызу мақсатында соңғы кезеңнің іске асырылуы.

[3]

Қорытынды. Қазақстанда ағаш отырғызу — бұл табиғат қорғау ғана емес, қоғамның дамуына да үлес қосатын маңызды шара. Ол экологиялық теңдікті сақтап, экономиканы дамытуға, адамдардың денсаулығын жақсартуға мүмкіндік береді.

Қазақстанда ағаш отырғызу тек экологиялық мәселе ғана емес, ол елдің экономикалық дамуы мен әлеуметтік әл-ауқаты үшін де маңызды. Ағаштар ормандарды сақтап, климаттық өзгерістермен күресуге, табиғи ресурстарды қорғауға және қоғамның денсаулығын жақсартуға ықпал

етеді. Бұл шараның ауқымы мен маңыздылығы еліміздің ұзақ мерзімді даму стратегиясында маңызды орын алуда. Сонымен қатар, ағаш отырғызу Қазақстанның табиғатты қорғау мен тұрақты даму мақсаттарына жетудегі негізгі құралдарының бірі болып табылады.

Ағаш отырғызу — болашақ ұрпақтарға табиғаттың қорын сақтау және экологиялық тепе-теңдікті сақтау үшін маңызды шара. Бұл тек бүгінгі емес, ертеңгі ұрпақтың да табиғатпен үйлесімді өмір сүруіне ықпал етеді.

Қалалардағы жасыл алаңдар мен ағаштар тұрғындардың психологиялық және физикалық денсаулығына оң әсер етеді. Жасыл аумақтар стрессті төмендетіп, серуендеуге, демалуға жағдай жасайды.

Ұсынымдар. Қазақстанда ағаш отырғызу жұмыстарын жақсарту үшін келесі ұсынымдар мен жоспарларды ұсынуға болады. Бұл ұсыныстар экологиялық жағдайды жақсартуға, ағаш отырғызудың тиімділігін арттыруға және қоғамның белсенді қатысуын қамтамасыз етуге бағытталған.

1 Құқықтық және нормативтік базаны жетілдіру

- **Орман кодексін жаңарту:** Орман ресурстарын қорғау және қалпына келтіру жұмыстарын күшейту үшін Қазақстанның Орман кодексіне өзгертулер мен толықтырулар енгізу қажет. Ағаш отырғызу мен орманды қалпына келтіру үшін заңнамалық қолдау көрсету маңызды.

- **Құқықтық ынталандырулар:** Ағаш отырғызуға қатысты салықтық жеңілдіктер мен гранттық бағдарламаларды енгізу. Бұл шара жеке кәсіпорындар мен азаматтарды экологиялық жобаларға тартуға көмектеседі.

2 Қоғамдық қатысуды арттыру

- **Экологиялық білім беру:** Мектептерде және университеттерде экологиялық тәрбие мен ағаш отырғызудың маңызы туралы арнайы бағдарламалар енгізу. Оқушылар мен жастарды экологиялық мәселелерге белсенді қатысуға тарту.

- **Қоғамдық акциялар мен науқандар:** Ағаш отырғызуға арналған ел көлемінде экологиялық акциялар мен флешмобтар ұйымдастыру. Мысалы, "Бір миллион ағаш" жобасының ауқымын кеңейту.

- **Әлеуметтік медиа және ақпараттық науқандар:** Халықты ағаш отырғызу мен экологиялық мәселелерге қатысуға шақыратын ақпараттық науқандар жүргізу. Әлеуметтік желілер арқылы экологиялық жауапкершілікті арттыру.

3 Жасыл аймақтарды дамыту

- **Қалаларда жасыл алаңдар құру:** Ірі қалаларда, әсіресе Алматы, Нұр-Сұлтан, Шымкент қалаларында жаңа саябақтар мен жасыл аймақтарды көбейту. Бұл тұрғындардың өмір сапасын жақсартып, экологиялық теңдікті сақтауға мүмкіндік береді.

- **Көгалдандырудың кеңейтілген бағдарламалары:** Қалалық инфрақұрылымға ағаш отырғызуды міндеттеу. Жаңа құрылыстар мен тұрғын үйлердің ауласында көгалдандыру және ағаш отырғызу жобаларын енгізу.

4 Орманды қалпына келтіру және сақтау

- **Ормандарды қалпына келтіру бағдарламалары:** Қазақстандағы орманды аймақтарды қалпына келтіру бойынша кешенді бағдарламалар енгізу. Бұл әсіресе экологиялық апат аймақтарында және ормандардың азайып кеткен аймақтарында маңызды.

- **Жергілікті экожүйеге бейім ағаш түрлерін отырғызу:** Құрғақшылыққа төзімді және климаттық өзгерістерге бейім ағаш түрлерін отырғызу. Бұл экожүйенің тұрақтылығын арттырады.

5 Ғылыми зерттеулер мен инновациялық технологиялар

- **Ғылыми зерттеулерді қолдау:** Орман шаруашылығы мен экология саласындағы ғылыми зерттеулерді дамыту. Ағаш отырғызу мен ормандарды қалпына келтірудің жаңа әдістерін зерттеу.

- **Инновациялық технологияларды қолдану:** Ағаш отырғызу және орман шаруашылығында заманауи технологияларды қолдану. Мысалы, дрондар арқылы орман отырғызу, автоматтандырылған суару жүйелері және экологиялық мониторинг құралдарын енгізу.

6 Мемлекеттік және жеке сектордың ынтымақтастығы

- **Қоғамдық-жекеменшік әріптестік:** Мемлекет пен жеке сектор арасында ағаш отырғызу жұмыстарын ұйымдастыруға арналған әріптестікті дамыту. Бұл жобаға кәсіпорындар мен коммерциялық ұйымдарды тартуды көздейді.

- **Қаржылық ынталандырулар:** Ағаш отырғызуды қаржыландыру үшін мемлекеттік және халықаралық гранттарды пайдалану. Жеке компанияларға экологиялық жобаларға инвестиция салу үшін салықтық жеңілдіктер ұсыну.

Пайдаланған дереккөздер тізімі.

1. Қазақстан балалар энциклопедиясы
2. Қазиев С.М., Еркінбаев Н.Т., Мұқатаев Ж.А. «Қазақстанның орман шаруашылығы және экологиясы» (2014)
3. «Жасыл Қазақстан» ұлттық жобасы (2020)
4. Қазақстан Республикасының Орман кодексі
5. www.eco.gov.kz